

מבוא

ניתן להגדיר את המשאב בתור חומר, שיכול להיות בעל תכונות פיזיות ומוחשיות, כמו מים, או כסף, או בעל תכונות מופשטות יותר, כמו הון חברתי, הנצבר בהתאם להישגים חברתיים, או חינוך, אשר נמדד בהתאם לאיכות המוסד החינוכי, נושאי הלימוד בו וכדומה. משאב נמדד ביכולתו להעניק לאדם (או לחברה, מדינה, תרבות וכדומה) כלים שעמם הוא יכול להשתמש כדי להתפתח, לגדול, אם ברמה האישית, החברתית או המקצועית. משאב בבסיסו, מוגדר כמשהו בעל כמות מוגבלת שבו, גם אם מדובר בכמות גדולה מאד (כמו למשל מים או אוויר), אשר עצם חשיבותם היא ביכולת לחלק אותם (Williams, Phillips, Nicholson & Shearer, 2014).

לכן, חברות כיום לרוב נמדדות באופן שבו הן מחלקות את המשאבים שלהם, וכי על החלוקה להיות שוויונית ככל הניתן, כדי לאפשר חברה שוויונית (ולפחות כך היא נתפסת במדינות מערביות). כך למשל, חברה אשר מעניקה משאבים של הון חברתי נמוך יותר לבני מיעוטים, תיצור אפליה ותקשה על בני מיעוטים אלו להצליח ובעיקר תמנע מהם את ההזדמנות להצליח, וכך תיצור פער ההולך וגדל בין המיעוטים לשאר החברה, הזוכה למשאבים נאותים. זה גם בדיוק האופן שבו אפליה מגדרית או אתנית נבנית, מתוך יצירת מעגל של חוסר משאבים המוביל לקהילת בני מיעוטים אשר אינה מסוגלת להתמודד עם התפוקה של כלל החברה, הנהנית מהמשאבים העודפים. זה גם בדיוק האופן שבו אפליה מתקנת פועלת, לצורך תיקון שמתחיל ראשית כל בחלוקת המשאבים, ואחר כך בתפיסות החברתיות המקפחים קבוצה אחת על פני אחרת, על בסיס של דעות קדומות (Guo & Neshkova, 2013).

הקצאת משאבים, ברמה הציבורית, הינה בתחומים רבים המשפיעים באופן קריטי על הציבור ועל חיי היום יום. החל מהחלטות בנוגע למדיניות בריאותית, קביעת הרשימה של סל התרופות, ועד החלטות בנוגע לסוגיות תחבורתיות (השקעה בכבישים, תחבורה ציבורית), דיור (דיור ציבורי, החלת חוקים בנוגע למחירי השכירות והיחסים בין שוכרים), ועד לחינוך (הקצאת כלים טכנולוגיים בכיתה, תקצוב תלמידים באזורים שונים בארץ), ועוד (Williams et al., 2014).

על כן, קבלת החלטות, כפי שיילמד, אם ברמה האינדיבידואלית או הארגונית-ציבורית, מתבצעת בהתאם לתפיסות חברתיות ואישיות, אשר רובן מתרחשת ללא משים אך משפיעות באופן אקוטי על הדרך שבה הקצאת משאבים מתבצעת יחד עם הלגיטימציה של קבלת החלטות מסוג זה. יותר מכך, ההחלטות הקטנות, יש בכוחם להביא לביטוי מדיניות ולהשפיע בצורה קריטית על יכולתן של קבוצות שונות בחברה (Citroen, 2011). במידה רבה, הקצאת משאבים היא תהליך קבלת החלטות פוליטי, ולכן, בעשורים האחרונים עולים שאלות לגבי האופן שיש לשלב את הציבור בקבלת החלטות אלו, ובעצם ביצירת מעורבות אקטיבית יותר בנוגע לחלוקת העוגה התקציבית (Guo & Neshkova, 2013).

בעבודת מחקר זו, אבקש לבחון כיצד מתקבלות החלטות ומהם השיקולים המובילים למדיניות וקבלת החלטות שוויונית, כאשר זו מתורגמת לשטח, וכפי שהיא נתפסת בחברה, אצל האזרח הממוצע. שאלת המחקר לכן, הינה **'מהי ההשפעה של השתתפות הציבור בקבלת החלטות של הקצאת משאבים על השוויון בחלוקת המשאבים ועל יעילות התהליך?'** שאלת מחקר זו תיבחן באמצעות כלים אמפיריים, הכוללים שאלון שיוצג למדגם מייצג של הציבור הישראלי, ויבחן את האופן שבו בוחרים אינדיבידואלים להתייחס להקצאת משאבים, למשמעות שלהם, למידת הנכונות שלהם להשתתף בקבלת החלטות ולמידת האפליה הקיימת כיום לתפיסתם.

הבנת האופן שבו פרטים לוקחים החלטות הנוגעות לשוויון והקצאת משאבים, יכול לתרום רבות למניעת ניצול של דעות קדומות, בניית מודלים של קבלת החלטות שימנעו אפליה מגדרית או אתנית, וכך להביא לחלוקה צודקת יותר של המשאבים, בארץ ובעולם.

סקירת ספרות

תהליך קבלת החלטות

תהליך קבלת החלטות, הינו מושג אשר נחשב בסיסי אך בעל חשיבות עצומה בכל חברה וקהילה, ובוודאי בחברות מערביות מודרניות. בחברות אלו, תלמידים מקבלים את הכלים כיצד להתמודד עם קבלת החלטות, כאשר הדגש הוא על היכולת לאסוף את המידע המרבי על הנושא, למען הגעה להחלטה רציונאלית הרצויה ביותר. מעבר לכך, תהליך קבלת החלטות אינו רק עוסק באופי ההחלטה והטיב שלה לאדם, לחברה, לארגון וכדומה, אלא גם בזמן שבא היא מתקבלת, כדי שלא תהיה פזיזה מצד אחד, או לא רלוונטית במקרה ותילקח לאט מדי (Aharoni, Tihanyi & Connelly, 2011).

ואכן, כיום תהליך קבלת ההחלטות מקבל מעמד משמעותי, במיוחד נוכח ההבנה של המשמעות של קבלת החלטות עבור ארגונים, ולא רק עבור יחידות או קהילות. תהליך קבלת ההחלטות, לכן, זכה למספר מודלים משמעותיים שמטרתם לנתח מצד אחד, את האופן שבו מתבצעים החלטות בפועל, והבעיות הקיימות בתהליך זה, כפי שהם מתגלמות במודל הקוגניטיבי-פסיכולוגי. מודל זה, גורס כי לא ניתן להתייחס לתהליך קבלת ההחלטות, של היחיד או הקבוצה מבלי לקחת בחשבון גורמים שונים שיחדיו יוצרים את ההחלטה, גורמים רציונאליים אך גם רגשיים, פוליטיים, ורבים אחרים המתרחשים במהלך ביצוע וקבלת ההחלטה. או, מצד שני, את הדרך הרצויה לקבל החלטות, כפי שהיא מתבטאת במודל הרציונלי. המודל הרציונאלי, מניח כי רציונליזם נובע מכך שכל אדם תמיד יבחר לעשות את הדבר הטוב ביותר שהוא יכול לעשות, ראשית עבור עצמו, ואחר כך עבור אחרים. בשל כך, מודל זה בא לתאר כיצד ניתן לבצע תהליך שמשמר את ההיבטים הרציונאליים של האדם, ומביא אותם לכדי ביטוי. עם זאת, בפועל, נדיר כי תהליך זה צולח בצורתו זו (Citroen, 2011).

תהליך קבלת החלטה, כאמור, נתפסת כיום כתהליך קוגניטיבי, שאילו מצטרפים סל האמונות והערכים של מקבל ההחלטה, יחד עם גורמים בלתי רציונאליים כמו רגשות, אימפולסיות, ואף תחושת בטן. את ההחלטה נהוג להעריך לפי מספר מצומצם ועיקרי של קריטריונים. האחד, מספר האנשים שאחראיים על קבלת ההחלטה. ישנם החלטות שאדם בוחר לבד, ואינו משתמש בסיוע, ועם זאת, בארגונים ומוסדות ציבוריים רבים, מתקיימים וועדות שמטרתם לחלק את האחריות על מספר גדול של אנשים, שייקחו החלטה מושכלת על בסיס הניסיון והידע שלהם (כמו גם הידע המוצג